

Pro memoria

dot. przestrzegania prawa autorskiego przez kościelne osoby prawne, w szczególności w odniesieniu pokazów publicznych utworów audiowizualnych.

W związku z pojawiającymi się wątpliwościami co do postępowania zgodnie z prawem przez kościelne osoby prawne, a także placówki oświatowe, wychowawcze i opiekuńcze przy korzystaniu z utworów audiowizualnych, wyjaśniamy co następuje:

I. Zasady ogólne.

W prawie polskim problematyka ochrony praw autorskich jest uregulowana w ustawie z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jednolity: Dz. U. 2006 r. Nr 90 poz. 631 z późn. zm.), zwana dalej „Ustawą”.

Zgodnie z art. 1 Ustawy *„Przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (utwór)”*.

Według art. 6 pkt 1 Ustawy *„utworem opublikowanym jest utwór, który za zezwoleniem twórcy został zwielokrotniony i którego egzemplarze zostały udostępnione publicznie”*.

Zdecydowana większość filmów fabularnych, filmów dokumentalnych, animacji, programów telewizyjnych i innych utworów audiowizualnych legalnie wprowadzonych do obrotu na nośnikach wideo, takich jak płyty DVD i Bluray, jest przeznaczona wyłącznie do osobistego, prywatnego wykorzystania w warunkach domowych. Informacja o zakresie zezwolenia jest umieszczona na każdym nośniku lub na jego opakowaniu. Należy zapoznać się z ostrzeżeniami umieszczonymi na nośnikach utworów audiowizualnych dotyczącymi naruszenia praw wyłącznych podmiotów uprawnionych z tytułu praw autorskich. Ostrzeżenia dotyczą naruszeń prawa autorskiego w przypadku korzystania z utworu w sposób niezgodny z zakresem przewidzianym Ustawą i zezwoleniem uprawnionego podmiotu.

Zgodnie z Ustawą polem eksploatacji, czyli sposobem korzystania z utworów, jest tzw. publiczne odtworzenie utworu. Umożliwienie publicznego dostępu do utworu poprzez jego publiczne odtworzenie wymaga posiadania licencji czyli zezwolenia podmiotu uprawnionego z tytułu praw autorskich. Odtwarzanie filmów w miejscu publicznym bez zezwolenia jest nielegalne!

II. Pokaz publiczny (publiczne odtworzenie / wyświetlenie) filmu?

Art. 6 pkt 9 Ustawy określa, że *„odtworzeniem utworu jest między innymi jego udostępnienie przy pomocy nośników dźwięku i obrazu, na których utwór został zapisany”*. Publiczne odtworzenie utworu jest jednym z pól eksploatacji, za które autorowi bądź producentowi należy się wynagrodzenie. Filmy jako utwory audiowizualne są przedmiotem praw autorskich. Z reguły prawa autorskie do eksploatacji utworów audiowizualnych służą ich producentom. Zatem publiczne odtwarzanie filmów może się odbywać wyłącznie za zgodą producenta. Licencje na publiczne korzystanie z filmów są zwykle odpłatne. Wynagrodzenie stanowi zapłatę dla producenta w związku z wydatkami poniesionymi na wyprodukowanie filmu.

Innymi słowy, jeżeli w parafii (w domu rekolekcyjnym, ośrodku wypoczynkowym, autokarze itd.) odtwarzamy filmy, to mamy obowiązek uzyskać zezwolenie producenta (licencję) na takie odtwarzanie, a następnie winniśmy (zgodnie z warunkami licencji) rozliczyć się za to z producentem filmu, jego lokalnym

dystrybutorem lub organizacją ochrony zbiorowych praw autorskich, która na terenie Polski reprezentuje zbiorczo producentów filmowych.

Od opisanej powyżej zasady wyjątkiem jest odtwarzanie filmów, po spełnieniu określonych warunków, dla celów dydaktycznych w szkołach.

III. Co oznacza pojęcie „dozwolony użytek”?

Dozwolony użytek w prawie własności intelektualnej ogranicza prawa podmiotu uprawnionego z tytułu praw autorskich poprzez zezwolenie na korzystanie, bez konieczności uzyskiwania jego zgody, z już rozpowszechnionego utworu przy zachowaniu ściśle określonych warunków i w ściśle określonych sytuacjach.

Ustawa w art. 23 ust. 1 stanowi, że *"Bez zezwolenia twórcy wolno nieodpłatnie korzystać z już rozpowszechnionego utworu w zakresie własnego użytku osobistego"*. Natomiast art. 23 ust. 2 Ustawy określa, że *"Zakres własnego użytku osobistego obejmuje korzystanie z pojedynczych egzemplarzy utworów przez krąg osób pozostających w związku osobistym, w szczególności pokrewieństwa, powinowactwa lub stosunku towarzyskiego."*

Formą dozwolonego użytku jest wykorzystywanie utworów w działalności dydaktycznej nazywane „wyjątkiem edukacyjnym”. Wyjątek edukacyjny (czyli dozwolony użytek wykraczający poza zakres osobisty) jest określony w art. 27 Ustawy, który stanowi: *„Instytucje naukowe i oświatowe mogą, w celach dydaktycznych lub prowadzenia własnych badań, korzystać z rozpowszechnionych utworów w oryginale i w tłumaczeniu oraz sporządzać w tym celu egzemplarze fragmentów rozpowszechnionego utworu"*. Za korzystanie w ramach „wyjątku edukacyjnego” uprawnionym z tytułu praw autorskich nie będzie należne wynagrodzenie. W przypadku odtwarzania filmów, programów publicystycznych, reportaży, aby można było mówić o realizacji celu edukacyjnego, wówczas, aby udowodnić osiąganie w taki sposób celów kształcenia, należy określić ściśle ten cel w programie nauczania. Program, zakładający wykorzystanie programów audiowizualnych w procesie edukacyjnym winien być zatwierdzony przez dyrektora szkoły.

Inne przypadki odtwarzania filmów dla rozrywki uczniów, studentów, mieszkańców np. w świetlicach, bursach, domach studenckich powinny odbywać się wyłącznie po uzyskaniu zgody właściciela praw autorskich w umowy licencyjnej. Odtwarzanie utworów audiowizualnych w takim celu pozbawione jest cech działalności dydaktycznej i nie może być podstawą do powołania się na art. 27 Ustawy.

4. Kto udziela licencji na publiczne odtwarzanie / wyświetlanie filmów?

Autorskie prawa majątkowe przysługują twórcy utworu. Art. 17 Ustawy stanowi: *„Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, twórcy przysługuje wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu"*.

W przypadku utworów audiowizualnych jakimi są filmy autorskie prawa majątkowe przysługują ich producentom. Art. 70 ust. 1 Ustawy określa: *„Domniemywa się, że producent utworu audiowizualnego nabywa na mocy umowy o stworzenie utworu albo umowy o wykorzystanie już istniejącego utworu wyłączne prawa majątkowe do eksploatacji tych utworów w ramach utworu audiowizualnego jako całości"*. Oznacza to, że przyznaje się szczególnie status producentowi utworu

audiowizualnego ustanawiając domniemanie, że nabywa on wyłączne prawa majątkowe do eksploatacji utworu jako całości.

V. Dodatkowe wynagrodzenie dla współtwórców i artystów wykonawców

Na podstawie art. 70 ust. 2 Ustawy współtwórcom utworu audiowizualnego oraz artystom wykonawcom przysługuje prawo dodatkowego wynagrodzenia z tytułu jego eksploatacji na różnych polach, w tym z tytułu jego publicznego odtwarzania. Ten sam artykuł w ust. 3 wskazuje, że stosowne wynagrodzenie wypłacane jest za pośrednictwem właściwej organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi. Dziś w Polsce istnieje 15 organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi. Takimi instytucjami są na przykład ZAIKS, ZPAV, ZASP, STOART.

W przypadku filmów licencja niewyłączna jakiej udziela na przykład ZAIKS, jest jedynie środkiem realizacji uprawnienia do dodatkowego wynagrodzenia na rzecz współtwórców utworów, najczęściej muzycznych, zawartych w filmie. W praktyce oznacza to, że opłata na rzecz ZAIKS nie powoduje, że utwór jest wykorzystywany legalnie. Prawa producenta pozostają odrębną kwestią. Z reguły to wyłącznie producent jest uprawniony do tego, aby zezwalać na korzystanie z utworu audiowizualnego jako takiego i jemu należne jest wynagrodzenie za udzielenie takiej zgody.

VI. Konsekwencje nielegalnego publicznego odtwarzania filmów?

Jeśli eksploatacja filmu odbywa się bez zgody producenta, czyli bez licencji, dochodzi do naruszenia autorskich praw majątkowych, co skutkuje możliwością skierowania wobec podmiotu lub osoby naruszającej prawo roszczeń cywilnoprawnych przewidzianych Ustawą. Ponadto naruszenie autorskich praw majątkowych jest zagrożone sankcjami karnymi.

Art. 116 Ustawy stanowi: „1. Kto bez uprawnienia albo wbrew jego warunkom rozpowszechnia cudzy utwór w wersji oryginalnej albo w postaci opracowania, artystyczne wykonanie, fonogram, wideogram lub nadanie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

2. Jeżeli sprawca dopuszcza się czynu określonego w ust. 1 w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

3. Jeżeli sprawca uczynił sobie z popełnienia przestępstwa określonego w ust. 1 stałe źródło dochodu albo działalność przestępną, określoną w ust. 1, organizuje lub nią kieruje, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5.

4. Jeżeli sprawca czynu określonego w ust. 1 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.”

Nawet nieumyślne naruszenie praw autorskich może skutkować odpowiedzialnością karną.

Prawo przewiduje również odpowiedzialność podmiotów zbiorowych (osób prawnych i innych jednostek) za czyny zabronione pod groźbą kary, w tym za naruszenie praw autorskich. Podmioty takie mogą być pociągnięte do odpowiedzialności za czyny sprzeczne z prawem popełnione przez osoby fizyczne działające w imieniu lub w interesie tego podmiotu, jeżeli takie zachowanie osoby fizycznej mogło przynieść podmiotowi zbiorowemu korzyść, choćby niemajątkową. Sąd może orzec wobec podmiotu zbiorowego karę pieniężną w wysokości od 1.000 do 5.000.000 złotych (maksymalnie 3% przychodu osiągniętego w danym roku obrotowym).

Prawo przewiduje również m. in. możliwość orzeczenia zakazu korzystania z dotacji, subwencji lub innych form wsparcia finansowego środkami publicznymi. Sąd może również orzec podanie wyroku do publicznej wiadomości.

Orzeczenie kary przewidzianej w przepisach dotyczących odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary nie wyłącza odpowiedzialności cywilnej odszkodowawczej.

Również osoba, która tylko wynajmuje pomieszczenie, w którym odbywają się pokazy filmowe może zostać pociągnięta do odpowiedzialności.

W art. 121 w przypadku skazania za czyn określony m. in. w art. 116 Ustawy, sąd orzeka przepadek przedmiotów pochodzących z przestępstwa, chociażby nie były własnością sprawcy. Sąd może również orzec przepadek przedmiotów służących do popełnienia przestępstwa, chociażby nie były własnością sprawcy.

Podmiot, którego prawa zostały naruszone, zgodnie z art. 79 Ustawy, może żądać od osoby/podmiotu, która naruszyła autorskie prawa majątkowe między innymi:

- a) zaniechania naruszania;
- b) usunięcia skutków naruszania;
- c) wydania uzyskanych korzyści;
- d) naprawienia wyrządzonej szkody na zasadach ogólnych lub poprzez zapłatę sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej dwukrotności, a w przypadku gdy naruszenie było zawinione - trzykrotności stosownego wynagrodzenia, które w chwili jego dochodzenia byłoby należne tytułem udzielenia przez uprawnionego zgody na korzystanie z utworu.

Warszawa, dnia 26 września 2013 r.